

MENGEHMAREN

DE GOUDSMID ANTOINE LE MANTH TE BRUGGE

1375

Politieke onderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland brachten in 't jaar 1375 veel aanzienlijke mannen naar Brugge. Ook Filips, hertog van Bourgondië en schoonzoon van graaf Lodewijk van Male, was van de partij. (F. Quicke, *Les Pays-Bas à la veille de l'unification bourguignonne*, p. 264-266 ; Brussel 1947).

Hertog Filips trad alsdan in persoonlijk contact met sommige Brugse patriciërs, o.m. met Thideman van den Berghe, een rijk koopman, die in 1358-1359 aan het gezantschap naar Lubeck had deelgenomen en in 1370 onderhandelingen met Londen had gevoerd in zake zeeroverij. In 1370 was hij schepen van Brugge.

Thideman bewoonde reeds in 1367 een herenhuis op « der Scotten dijc », de tegenwoordige St.-Annarei. (Gilliodts, *Inventaire II 140*). In dit « ostel » werd de hertog gulhartig onthaald ; aan Thideman bood hij een zilveren vergulde kroes als gastgeschenk aan. Dit stuk werd geleverd door Anthoine le Manth « orfeivre demorant à Bruges ».

In de haven van Sluis liepen inmiddels vijf galeien binnen. De hertog ging er onmiddellijk heen en werd er door de kapitein van de vloot feestelijk onthaald aan boord en aan tafel. Ook hier was de hertog royaal. De vlootvoogd kreeg een kroes en een waterkan ten geschenke, terwijl aan elk van de vier kapiteinen van de andere schepen een kroes werd aangeboden. Dit alles uit verguld zilver, geleverd door dezelfde edelsmid Antoine le Manth.

De uitgave voor deze geschenken staat ingeschreven in de rekening van de hertog (Dijon, *Archives départementales*). De rekeningpost uit 1375 werd door Dehaisnes in 1886 (*Documents histoire de l'art*, p. 525) fragmentarisch uitgegeven. De volledige tekst (naar Jadis XVI, 1912, p. 47) luidt als volgt :

« Pour 6 gobeles et une aiguiere d'argent dorez... donnés a Thielement de le Bergue, bourgeois de Bruges, en l'ostel du quel Monseigneur avoit esté esbattre, un gobelet ; au capitaine de 5 galées qui nouvellement sont arrivées a Lescluse, ou Monseigneur les fut veoir, un gobelet et une aiguiere ; et aus patrons des dites galées qui vindrent veoir Monsdit Seigneur et disner avec lui, 4 gobelets : le tout d'argent dorez et acheté a Anthoine le Manth, orfeivre demorant a Bruges, moyennant 286 francs 10 sous 7 deniers tournois. »

Thideman van den Berghe is tot aan zijn dood (ca. 1412) een belangrijk personage te Brugge geweest. Hij was thesaurier van de stad in 1378-1381, nogmaals schepen (1383), burgemeester (1385), gezant te Antwerpen bij de onderhandelingen met de Oosterlingen

(1386), geldschietter voor de stad in 1388 en nog weer in 1411. Zijn familiewapen vertoont op de zegels twee verschillende versies in 1370 en 1383 (Gilliodts, Inventaire II 148; III 77).

De edelsmid Antoine le Manth (bij Dehaisnes: de Manth) wordt, zover ik weet, in geen andere uitgegeven documenten genoemd. Hij is een tijdgenoot van de zilversmeden Jan van Curtrike, Joris van Thielt, Lodewike Scuinghe en Jan van Ruddervoorde die in de jaren 1366-1381 te Brugge werkzaam waren. In die frans-bourgondische rekening kan le Manth, de Manth een overzetting zijn van een naam als « de Man » of « Leeman », hoewel franse herkomst « mante » met bet. mantel voor de hand ligt.

A. V.

DE OUDE MONSTRANS VAN OOSTENDE

In mei 1777 bezocht Abbé de Feller de stad Oostende. In de parochiekerk (St.-Pieters) zag hij de monstrans « richement chargé d'ex-voto, parmi lesquels on voit quelques toisons d'or. Celle de l'Archiduc Albert († 1621) est d'une petitesse extrême, du poids d'environ une demi-once ». (Itinéraire ou Voyages de Mr. l'abbé de Feller II 378; Luik 1820).

Op de tentoonstelling van het Gulden Vlies te Brugge in 1962 was het nr. 248 de monstrans uit de St.-Maartenskerk van Ham-sur-Heure (bij Thuin). Onder de kroon van deze stralenmonstrans is een Gulden Vliesjuweel bevestigd dat in 1774 door een graaf de Merode, markies van Deinze, aan de genoemde parochiekerk geschonken werd. Waarschijnlijk als ex-voto, of als een legaat? de graaf is immers in datzelfde jaar 1774 overleden.

Uit de mededeling van de Feller mag men afleiden dat Gulden Vliesjuwelen meer dan eens aan de kerk (en voor de monstrans, zoals veel andere juwelen) geschonken werden. Was het geschonken juweel steeds het officiële juweel, of werd soms ook een « diminutief » van het Gulden Vliesjuweel geschonken? Het juweel van een halve ons (ca. 18 gram) van aartshertog Albrecht schijnt wel zo'n diminutief geweest te zijn.

Wie zijn de andere schenkers van ex-voto's te Oostende geweest? Moet men niet eerst gaan denken aan de militaire gouverneurs van de stad in de Spaanse en Oostenrijkse tijd?

E. N.

KOEKEN BIJ KINDERBEGRAFENIS

Volgens huwelijkscontract (in eigen archief), verleden op 22 oktober 1735 voor notaris Eenooghe te Brugge, trouwde Andries de Tombe als « wedewaer van Marye Margriete Rogé » met Dina Weins. Uit dit huwelijk zal maar één kind, en nog wel een postuum kind, geboren worden: Joanne Therese de Tombe (geb. 16 sept. 1736 en reeds overleden op 2 aug. 1737). Andries de Tombe was als portier van Brugge overleden op 29 aug. 1736.

Een staat van goed (ook in eigen archief) vermeldt de uitgaven voor de begrafenis van de kleine Joanne Therese, o.m. twee schellingen « voor coucken om te distribueren aen de kinders ter begraevinge ».

Is zo'n uitdeling bij een kinderbegrafenis heden nog ergens in gebruik ?

G. VAN NIEUWENHUYSE

DE GROTE KRISTOFFEL VAN BRUGGE

Op 12 december 1785 verschenen in de Proosdij te Brugge enkele kanunniken en leden van de kerkraad van de O.-L.-Vrouwekerk. Ze waren er ontboden door de bisschop, Mgr. Brenart, die hen onmiddellijk zei waarover het ging: de grote Kristoffel in hun kerk moest verdwijnen, ten laatste 's anderendaags in de late avonduren. Verdwijnen, dat wilde zeggen: het beeld moest neergehaald en vernield worden.

Die grote Kristoffel was een houten beeld van ongeveer vier meter hoog dat achteraan in de kerk stond, tegen de westmuur bij 't portaal. 't Was er gekomen omstreeks 1500 en was nog steeds een van de volksdevoties van de stad. (Biekorf 1937, 191-195; met afbeelding).

De bisschop was een welgemeend Jozefist en deed aan de heren van O.-L.-Vrouw uiteen dat dit beeld, dat door het volk Sint-Kristoffel genoemd wordt, reeds door zijn enorme afmeting (« monstruosa et colossalis ») echt bespottelijk was. In een tijd van tegenspraak, zoals we nu beleven, zei de bisschop, doet dit beeld niets anders dan schade aan het geloof, het maakt de Heilige en onze eredienst en ten slotte elke vorm van devotie belachelijk. (Acta 1785, f. 56).

Toen de heren buitenkwamen, wisten ze hoe laat het was. In de nacht van 13 op 14 december lieten ze het beeld neerhalen en stukslaan. De kerkgangers die op die woensdagmorgen naar de vroege Missus-mis kwamen, zagen de blote muur. Een opruiming te meer. Zo was ook de Boetprocessie met een lage dienst begraven.

Die grote Kristoffel stond op een van de drukste devotieplaatsen van Brugge. De O.-L.-Vrouwekerk biedt achteraan, van zijdeur tot zijdeur, een doorgang die nog heden door veel voorbijgangers begaan wordt. Een plaats van passante devotie, zoals er in veel oude steden te vinden zijn. De grote Kristoffelbeelden kwamen (en komen in Duitse landen) veel voor tegen de westmuur, of buiten tegen de toren zelf, geschilderd of gebeeldhouwd. In 1869 stond er nog een Kristoffel op de zangtribune te Moorsele. Dat was voorzeker de laatste oude Kristoffel in West-Vlaanderen. De laatste nieuwe Kristoffel werd in 1946 als torenbeeld ingewerkt in de St.-Kristoffelkerk van Assebroek.

J.G.-E.N.

TWINTIG SCHREVEN

Toen wij te Kaaskerke naar school gingen (meer dan een uur ver), bleven wij gaarne stilstaan bij de kasseleggers, waaronder er één was, die met zijn spade rap 20 schreven in de harde aarde trok, terwijl hij zegde :

Karel Keizer komt hier aan
Twaalf en acht is twintig
Vriendje wil me wel verstaan
Ik wil wedden voor een vaan
Dat er hier twintig schreven staan.

En dan zei hij : ge moogt ze nu tellen ! De kinderen telden de 20 schreven en telkens was het getal juist !

Geh. van We Gaston Cayzele - Eugénie Bilcke (80 j.), Oostvleteren.

J. M.

GEEN GROENE HONDEN TE KORTRIJK

De steller van de mededeling verschenen in het jongste nummer van Biekorf, op blz. 219, heeft zich waarschijnlijk laten misleiden door de Kortrijkse uitspraak van zijn zegsman.

De herberg met danszaal, die gelegen was in de Zwevegemstraat, naast de overweg en rechtover de thans ook verdwenen herberg met afspanning « In de Plakwaaier », heette niet « De Groene Hond », maar « De Gouden Hond ». Zij werd, een goede vijftig jaar geleden, door de Staat aangekocht en onmiddellijk afgebroken, met het oog op de werken tot ophoging van het spoor die pas in 1963 werkelijk aanvingen.

De fanfare die aldaar korte tijd haar lokaal heeft gehouden, was in het leven geroepen geworden dank aan de vrijgevigheid van de Kortrijkse brouwer Lust, die echter nogal spoedig de last niet verder wenste te dragen.

A. D.

NAMEN VAN VOERTUIGEN

Zwevezele

Een « boerekarre » is een driewielkar ; een « boerewagen » is er een op vier wielen om zware vrachten te vervoeren en (vroeger) de oogst binnen te halen.

De foteure (voiture ; op twee wielen, met een paard in de tramen) werd ook sieze, boeresieze genoemd. Een « tielbrie » (tilbury) of een « fligetje » was lichter van bouw dan de sieze : 't was een halve koersvoiture, zei men.

De « rolwagen » was een houten bak op twee wielen met een dissel aan om te trekken ; veel gebruikt door de werkmensen om kleine vrachten te vervoeren. De rolwagen waarmede de koewachters de koevladen uit de bilken gingen halen heette ook « strontkarre ».

De bakkerskarre, de bespannen traamkarre (met kap) van de bakker, werd ook « broodkarre » genoemd.

Een marktkarre was, veertig jaar geleden, nog de traamkar op twee wielen en overspannen met een zeil of wijte, waarmee de koopmans in pluimgedierte naar de markt reden. Ze werd ook « duivekarre » genoemd.

De eigenlijke kortewagen (kruiwagen) was uit hout, de « bakwagen » of « zandwagen » daarentegen was een ijzeren kortewagen in bakvorm, ook met één wiel, om zand en mortel te voeren bij bouwwerk.

De « ezelkarre » was een lichte traamkar, getrokken door een ezel. Zag men zo'n gespan verschijnen met de man erbij, dan zei men : « Die gaat met zijn broere uit ».

GUIDO ALTOOS

DE FIETS IN DE VOLKSMOND

Zwevezele

Bejaarde mensen op Zwevezele noemen hun velo nog wel eens hun « ijzerpeerd ». Mijn onkel Charel zaliger zei in zijn tijd als hij per velo ging rijden : « 'k Ga mijn ijzerpeerd uit de stal halen en er eens een toerke mee doen om zijn poten te verrekken ».

Een nieuwe baanvelo is « een schoon stuk, een kloeke karre ». Een nieuwe koersvelo wordt bewonderd als « een schone koerse-machine, een schone pistemachine ».

't Is een prutsvelo, een van zeven cens en half, zegt men van een goedkope velo.

Een versleten fiets is « een oud karjot, een versleten karre ».

Valt iemand door de « kader » (raam) van zijn fiets, dan luidt het : « Hij is door de tramen van zijn karre gevallen ».

Bij botsing is zijn wiel « dubbel geslegen », anders : 't is in een knoop geslegen, 't is in een achte (cijfer 8) geslegen.

Van een dik persoon : « Die heeft heel dat velootje nodig. Men ziet niets meer van dat fietske onder zo'n dikzak. Ge ziet alleen nog kop en steert ».

Van een dronkaard die met zijn velo waggelt en er alle stappe mee valt : « Hij zou beter die velo in zijn zakken steken en te voete lopen ».

Van kinders op een velootje : « Ze kunnen nu al per velo rijden eer ze allene kunnen pipi doen ».

Van iemand die scheef zit als hij per velo rijdt : « Hij zit scheef lijk 'n scheve lavabo ».

GUIDO ALTOOS